

In memoriam
Kari S. Tikka
1944–2006

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS
SUOMEN LAKIMIESLIITTO
HELSINGIN YLIOPISTON OIKEUSTIETEELLINEN
TIEDEKUNTA
HELSINKI

Toimituskunta / Editorial Board

Edward Andersson

Kai Kalima

Timo Viherkenttä

Pekka Vihervuori

Tilausosoite / Orders

Suomalainen Lakimiesyhdistys / Finnish Lawyers' Association

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki, Finland

tel. +358 (0)9 6120 300

fax + 358 (0)9 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Kari S. Tikan valokuva s. V Jakke Nikkarinen

Taitto: Keski-Suomen Painotuote Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-266-9

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007

Lauri Soikkeli

Ennako-osinko vai väliosinko?

Johdanto

Osingonjako ei voitonjakomuotona ole aina täysin ongelmaton. Yksi sen ongelmista liittyy osingon tuloutumisen viiveeseen osingonsaajan kirjanpidossa ja verotuksessa. Jos konserni käsittelee vain emo- ja tytäryhtiön, osinko on saajan tuloa pääsääntöisesti yhden vuoden myöhemmin kuin se tulo, joka on kertynyt jakajalle ja joka on jaon perusteena. Vuodelta 2006 jaetun osingon kirjanpidollinen tuloutumisajankohta ja verotusvuosi saajalle on 2007. Tämä johtuu siitä, että osingosta päätetään normaalisti jakajayhtiön varsinaisessa yhtiökokouksessa vahvistetun ja tilintarkastetun tilinpäätöksen perusteella. Ongelma korostuu moniportaisissa konserneissa, koska osinkoa ei voida antaa suoraan omistajaketjun lävitse, ja sen kulkunopeus ei sen vuoksi voi ylittää yhtä konserniporrasta vuodessa. Monimutkaisissa konserneissa ongelma ei ole lievennettävissä edes tilikausien pituuksiin liittyvillä ratkaisuilla. Konsernissa emo- ja tytäryhtiöllä on oltava sama tilikausi.

Osingolle on tietenkin eri tilanteita varten olemassa vaihtoehtoja, kuten mm. konserniavustus tai laina. Näillä ratkaisuilla ei kuitenkaan välttämättä päästä samaan kuin osingolla, jos päämääräksi otetaan esim. emoyhtiön vakavaraisuuden välitön parantaminen. Lainan osalta vertailun tekeminen on tässä suhteessa helppoa: lainan antamisen lopputulos on juuri päinvastainen, koska laina on velallisen vakavaraisuutta heikentävää vierasta pääomaa.¹ Konserniavustus voi sen sijaan korvata osingon, jos avustuksen antamisen suhteellisen tiukat edellytykset täyttyvät ja antajalla on erityisesti vähintään avustuksen verran verotettavaa tuloa. Tämän lisäksi konserniavustus saadaan tuloutumaan emoyhtiössä samana vuonna kuin tulo on kertynyt, mikä on osinkoon verrattuna oleellinen etu.

Jos konserniavustuksen edellytykset eivät kuitenkaan täyty ja erityisesti jos antajalla on kertyneitä voittovaroja mutta ei verotettavaa tuloa, avustuksella ei voida korvata osinkoa. Näissä oloissa vaihtoehtoina esiin voivat nousta lisäksi ennako-osinko ja väliosinko. Molemmat keinot ovat yhtä nopeita tapoja siirtää varoja emoyhtiölle kuin konserniavustus, vaikka ne muutoin pääpiirteiltään vastaavat tavallista osinkoa.

¹ Sama ei suoraan koske pääomalainaa, joka pääoman vähentymistilanteissa luetaan omaksi pääomaksi arvioitaessa yhtiön asettamista selvitystilaa (OYL 20:23). Velkoja ei kuitenkaan läheskään aina halua myöntää lainaa pääomallainan ehdoin, ja vakavaraisuus saattaa olla yhtiölle merkittävä asia myös muutoin kuin selvitystilaa välttämiseksi. Tätä vaihtoehtoa ei sen vuoksi tässä käsitellä sen enempää.

Väliosingolla tarkoitetaan karkeasti ottaen samaa kuin tavallisella osingolla, mutta päätös siitä tehdään välitilinpäätöksen perusteella. Ennako-osingossa on puolestaan kysymys järjestyksestä, jossa osinkoa päätetään jakaa kuluvan tilikauden ennakoidusta tuloksesta ilman, että osingonjaon perusteena olisi ensi vaiheessa vahvistettu tilinpäätös. Ennako-osinkoa on joskus kutsuttu myös ehdolliseksi osingoksi, koska ennakkollisen osingon hyväksymisen edellytyksenä on sen vahvistaminen lopulliseksi osingoksi tilikauden päättymisen jälkeen pidettävässä osingonjakajan varsinaisessa yhtiökokouksessa. Ennako-osinko on kuitenkin osingonsaajan tuloa jo, kun ennako-osinkopäätös tehdään.

Uudesta, 1.9.2006 voimaan tulleesta, osakeyhtiölaista (OYL, 624/2006) ja sen perusteluista saa sen vaikutelman, että väliosinko olisi mahdollinen, kun taas ennako-osingosta ei laissa ole suoranaisia säännöksiä. Monet odottelivat väliosingosta konserniavustuksen osittaista korvaajaa osakeyhtiölain valmisteluvaiheessa. Sittemmin on käynyt ilmi, ettei väliosinko ole ongelmaton yhtiöoikeudessa eikä erityisesti myöskään kirjanpidossa tai verotuksessa. Tästä yllättyneinä on saatettu alkaa jälleen arvioimaan ennako-osingon käyttömahdollisuuksia. Nopeasti arvioiden ennako-osingolla voidaan saavuttaa sama lopputulos kuin väliosingolla, vaikka näihin osingonjaon muotoihin liittyy myös eroja. Tässä kirjoituksessa arvioidaan tätä seikkaa ja vertaillaan muutoinkin ennako-osinkoa väliosinkoon.

Ennako-osinko ja väliosinko yhtiöoikeudessa

Ennako-osinko

Ennako-osingosta ei ole nimenomaisia säännöksiä OYL:ssa, vaan siihen on sovellettava normaaleja osingonjakoa koskevia säännöksiä. Osingonjako tapahtuu lopullisesti vasta jakajan varsinaisessa yhtiökokouksessa, mutta jakosäännökset on tietenkin otettava huomioon jo ennako-osinkopäätöstä tehtäessä lopullisen osingonjaon laillisuuden varmistamiseksi. Ennako-osinkopäätös saattaisi muussa tapauksessa myöhemmin edellyttää jakajalta lainvastaista toimintaa.

OYL 13:3:n mukaan jaon on perustuttava viimeksi vahvistettuun tilintarkastettuun tilinpäätökseen. Jaossa on lisäksi otettava huomioon tilinpäätöksen laatimisen jälkeen yhtiön taloudellisessa tilanteessa tapahtuneet olennaiset muutokset. OYL:ssa voitonjako edellyttää jakajalta maksukykyisyyttä. Varojen jakaminen on kielletty, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden (OYL 13:2).

OYL:n säännöksiä ei suoraan voida katsoa estävän ennako-osinkoa. Ennako-osingossa han lopullinen jako tapahtuu vahvistetun ja tilintarkastetun tilinpäätöksen perusteella, ja muutkin osingonjakorajoitukset on tällöin otettava huomioon. Tämä edellyttää, että ennako-osinkoa tarkastellaan tässäkin kysymyksessä vasta lopullista osingonjakoa valmistelevana toimenpiteenä. Jos ennako-osinkoa puolestaan käsiteltäisiin ennen lopullista osinkoa itsenäisenä tapahtumana, OYL 13:3 voisi muodostaa esteen ennako-osingolle. Näinhän ei kuitenkaan

ole, mikä ilmenee myös KHO:n ennakko-osinkoa koskevasta päätöksestä 1999:6. Päätöksessä katsottiin mm. asiaa varten annetun oikeustieteellisen asiantuntijalausannon perusteella, että ennakko-osinkoa ei ollut aiheellista nähdä OYL:n vastaisena ilmiönä, eikä yhtiöoikeus näin ollen muodosta estettä ennakko-osingolle.²

Jos ennakko-osinko maksetaan ennen lopullista osingonjakopäätöstä, saattaa yhtiöoikeudellinen arviointi muuttua toisenlaiseksi. Tällöin jakaja saa osingon vallintaansa, ja voidaan ajatella, että saaja siinä yhteydessä saa myös lopullisen oikeuden osinkoon. Ennakko-osinkoa lienee tällaisessa tilanteessa mahdollista tarkastella itsenäisenä tapahtumana, jonka jo sellaiseen pitäisi täyttää kaikki OYL:n vaatimukset, mukaan luettuna OYL 13:3.

Ennakko-osinko ei OYL:n kannalta ole täysin ongelmaton ilmiö, ja näyttäisi siltä, ettei sitä OYL:ssa ainakaan suoranaisesti ole kielletty. Perusteluna lienee erityisesti pidettävä sitä, että ennakko-osinko on vasta lopullista osinkoa valmisteleva toimenpide, eikä OYL 13:3 sen vuoksi voi soveltua siihen. Ennakko-osinkoa ei tällöin tarkastella itsenäisenä tapahtuma. Toisaalta ennakko-osingolla on myös itsenäisen tapahtuman luonnetta, koska muut OYL:n voitonjakorajaukset on kuitenkin sitä koskevaa päätöstä tehtäessä otettava huomioon, jottei lopullinen osingonjakopäätös muodostuisi lainvastaiseksi, ts. OYL:n voitonjakorajauksia on ennakko-osinkopäätöstä tehtäessä tarkasteltava lopullisen osingonjakopäätöksen näkökulmasta.

Väliosinko

Väliosingon voi hyvin helposti tulkita sallituksi pelkästään OYL 13:3:n sanamuotoa tarkastelemalla. Sanamuoto viittaa viimeiseen tilinpäätökseen eikä viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettuun ja tilintarkastettuun tilinpäätökseen. Kysymys on tällöin juuri siitä, voidaanko tilinpäätös laatia kesken tilikautta ja jakaa osinkoa sen perusteella. Väliosingon avulla yhtiö voisi esim. 30.6. jakaa osakkeenomistajilleen koko alkuvuonna kertyneen tuloksensa.

Mähösen ja Villan käsityksen mukaan perusteluista ei kuitenkaan ilmene, voiko muu kuin koko tilikauden kattava tilinpäätös olla OYL 13:3:ssa tarkoitettu vahvistettu ja tilintarkastettu tilinpäätös.³ Heidän kysymyksensä on relevantti, koska väliosingon perusteena oleva välitilinpäätös on käytännössä laadittava tilinpäätöstä ja tilintarkastusta koskevien säännösten mukaisesti. Jos kirjanpitolainsäädäntö ei salli välitilinpäätöstä, ei väliosinkokaan ole yhtiöoikeudellisesti mahdollinen. Tämän tulkinnan edellytyksenä on tietenkin kirjanpitolainsäädännön etusija OYL:iin.

Mähösen ja Villan mukaan kirjanpitolainsäädännön etusija-asema OYL:iin nähden on kohtuullisen selvä. Perusteena ovat erityisesti vanhan ja uuden OYL:n lainsäädäntötekniset erot. Uudessa laissa ei ole vanhasta laista poiketen säännöksiä välitilinpäätöksen laatimisvelvollisuudesta.⁴ Tällä seikalla on heidän mielestään haluttu korostaa sitä, että osakeyhtiölaissa tar-

² Päätös annettiin aikaisemmin voimassa olleen osakeyhtiölain (EOYL 734/1978) aikana, mutta uuden ja vanhan lain voitonjakoa koskevien säännösten muotoilujen valossa tällä seikalla ei liene merkitystä loppupäätelmän kannalta.

³ Villa, Seppo – Mähönen, Jukka: Osakeyhtiö II, Pääomarakenne ja rahoitus s. 28–29, Helsinki 2006.

⁴ Ks. EOYL 6:3.2, 6:4.1, 6:4.2, 14:7 2–5 k ja 16:9.1 9 k.

koitettu tilinpäätös on aina laadittava noudattaen tilinpäätöksen kirjanpidollisia laadintaperiaatteita.⁵ Perustelut vaikuttavat aika hyviltä, kun sama seikka todetaan myös lakia koskevassa hallituksen esityksessä.⁶

Jos kirjanpitolainsäädännön ja OYL:n välinen suhde määritellään tällä tavalla, väliosinkoon verrattava osingonjako voidaan toteuttaa ainoastaan tilikautta muuttamalla. Kysymys ei tällöin itse asiassa edes ole väliosingosta, koska tilinpäätös tällöin tehdään muodollisesti viimeksi päättyneelle tilikaudelle eikä kesken tilikauden. Vaihtoehtoa voidaan pitää lähinnä teoreettisena OYL:n tilikauden pituuden muuttamista koskevasta menettelysäännöksistä ja rekisteröinti-vaatimuksesta johtuen. Tilikauden muuttamista seuraavalla osingonjaolla voidaan ainoastaan harvoin saavuttaa toimenpiteestä aiheuttuvia haittoja ja muita hankaluuksia painavampia etuja. OYL:n edellytykset tilikauden muuttamiselle voivat myös käytännössä kokonaan estää tilikauden muuttamisen.

Ennako-osinko ja väliosinko kirjanpidossa

Ennako-osinko

Tilikauden tulot kirjataan tuotoiksi tuloslaskelmaan riippumatta siitä, milloin ne on maksettu (kirjanpitolaki [KPL, 1336/1997] 5:1.1, 3:3.1 5 k). Saman lain mukaan taseen tulee antaa oikea ja riittävä kuva kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (KPL 3:2.1 [1304/2004]). Tilinpäätöstä laadittaessa on myös noudatettava tilikauden tuloksesta riippumatonta varovaisuutta, ja tilinpäätöksen laatimisperiaatteita ja -menetelmiä on sovellettava johdonmukaisesti tilikaudesta toiseen (KPL 3:3.1 3 k, 3:3.1 2 k).

Osingon osalta KPL:ssa ei ole erikseen säädetty kirjaamisperusteesta. KPL 2:1:ssä ainoastaan todetaan osingon olevan sitä jakavan yhtiön kannalta rahoitustapahtuma ja tuloa saajayhtiölle. Konventioksi on kuitenkin muodostunut osingon kirjaaminen yhtiökokouspäätöksen perusteella. Osingonjakopäätös on liiketapahtuma ja se muodostaa perusteen kirjata osingonjakovelka ja osinkotulo kirjanpitoon.⁷ Ennako-osingon osalta tämä tarkoittaa sitä, että osinkotulon kirjausperuste aikaistuu saajalle yhdellä tilikaudella, kun taas osingonjakopäätös muodostaa jakajalle normaaliin tapaan perusteen osingonjakovelan kirjaamiselle.

Kirjanpitolautakunta on kahdessa eri lausunnossa ottanut kantaa ennako-osingon kirjaamiseen, ja näissä molemmissa keskeisenä kysymyksenä on ollut suoriteperusteen tulkinta.⁸ Lausunnoissa ennako-osinkopäätös on tietyillä edellytyksillä hyväksytty osingonjaon kirjausperusteeksi. Edellytykset ovat seuraavat:⁹

⁵ Ks. Mähönen – Villa s. 304–305.

⁶ HE 109/2005 vp, s. 158.

⁷ Ks. kirjanpitolautakunnan lausunto 1998/1542 osingonjakoa koskevan ennakoivan päätöksen sekä sitä vastaavan osinkotulon ja yhtiöveron hyvitystulon kirjanpitokäsittelystä s. 2.

⁸ KILA 1998/1542, kirjanpitolautakunnan lausunto 2000/1636 osingonjakoa koskevan ennakoivan päätöksen kirjaamisesta ja yhtiöveron hyvitystulon kirjanpitokäsittelystä.

⁹ KILA 2000/1636 s. 4.

1. Osingonsaajayhtiö on emoyhtiö tai sillä on osakassopimukseen perustuen taikka muuten määräysvalta osinkoa jakavassa yhtiössä.
2. Osingonsaajayhtiö on ilmoittanut kirjallisesti osinkoa jakavalle yhtiölle, että se tulee varsinaisessa yhtiökokouksessa edellyttämään tietynsuuruista osinkoa.
3. Osingonjakajan yhtiökokous on tehnyt jo sillä tilikaudella, jolta osinkoa jaetaan, ennakkoivan päätöksen 2 kohdan mukaisesta osingonjaosta, ja se on realistinen.
4. Osingonjakajan yhtiökokous on päättänyt 3 kohdassa tarkoitetun tilikauden päättämisen jälkeen ennakkoivaan päätöstä vastaavasta osingonjaosta vahvistetun tilinpäätöksen perusteella.
5. Edellä 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut yhtiökokouspäätökset on saatettu myös osingonsaajan tietoon riittävän ajoissa ennen tämän tilinpäätöksen allekirjoittamista.

Kohdan 3 realismilla tarkoitetaan, että ennakko-osinkopäätös on tehty OYL:n voitonjakorajoitukset huomioon ottaen. Rajoituksia lienee tarkasteltava lopullisen voitonjakopäätöksen näkökulmasta, koska OYL 13:3 estäisi muussa tapauksessa ennakkollisen osingonjaon.¹⁰ Tulkinna ilmentää ennakko-osingon hyväksymistä kirjanpidossa, jos ennakko-osingon yhtiöoikeudellisia muodollisuuksia on noudatettu.

Kohdat 3–5 takaavat varovaisuusperiaatteen noudattamisen saajayhtiössä. Saajayhtiö ei voi kirjata ennakko-osinkotuloa saman tilikauden tilinpäätökseen kuin jakajayhtiö ennen kuin se on jakajalta saanut tiedokseen ennakko-osinkopäätöksen ja lopullisen osingonjakopäätöksen. Lopullisen osingonjakopäätöksen tiedoksi saattaminen merkitsee käytännössä myös ennakko-osingon sisällymistä jakajayhtiön vahvistettuun ja tilintarkastettuun tilinpäätökseen. Näiden tietojen perusteella saajayhtiö voi sisällyttää ennakko-osingon käytännössä viimeisenä kirjanpito-transaktiona tilinpäätökseensä ennen sen vahvistamista ja tilintarkastusta.

Kirjanpitolautakunta (KILA) on katsonut, että emoyhtiön tai muun jakajayhtiössä määräysvaltaa käyttävän tahon vaatimus ja sitä seuraava päätös riittävät perusteeksi ennakko-osingon kirjaamiselle. Osinko-oikeutta ei ehkä vielä tällöin ole syntynyt lopullisesti saajayhtiölle juridis-muodollisesti, kun lopullista osingonjakopäätöstä ei ole vielä olemassa. On olemassa kuitenkin määräysvaltaa käyttävien osakkaiden tahto ennakko-osingosta ja siten suuri todennäköisyys lopullisen osingonjakopäätöksen syntymisestä. Lautakunta on näin ollen pitänyt varovaisuusperiaatteen mukaista taloudellis-reaalista saamisoikeutta riittävänä osinkotulon kirjaamisperusteena. Tätä ilmentää myös KPL 3:3.1 2a k:ssa (1304/2004) mainittu sisältö-painotteisuus.

Jakajan kirjanpidossa ennakko-osinko kirjataan konkreettisesti kuluvan tilikauden voiton vähennykseksi ja ennakko-osinkovelaksi, joka lopullisen osinkopäätöksen tekemisen jälkeen muuttuu tavalliseksi osinkovelaksi, joka puolestaan häviää kokonaan osingon maksamisella. Saajalle ennakko-osinko on osinkotuloa ja ennakko-osinkosaaminen, joka lopullisen osinkopäätöksen jälkeen muuttuu vastaavasti tavalliseksi osinkosaamiseksi, joka myös häviää osingon maksamisella. Osinkoa ei kuitenkaan tarvitse maksaa, vaan siihen perustuva velka- ja saamissuhde voi säilyä jakajan ja saajan välillä maksuhetken asti.

¹⁰ KILA 1998/1542 s. 3.

Kirjanpitolautakunnan lausunnoissa osinkoa jakavan yhtiön taseen ja saajayhtiön tilinpäätöksen voidaan katsoa antavan oikean ja riittävän kuvan kirjanpitovelvollisen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, jos tarpeelliset lisätiedot ennako-osinkomenettelystä ja sen vaikutuksesta yhtiöiden tulokseen ja taloudelliseen asemaan ilmenevät kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 2:2:n mukaisesti liitetiedoista.¹¹

Väliosinko

Välitilinpäätökseen perustuva väliosinko ei tällä hetkellä näytä mahdolliselta voimassa olevan tilinpäätöslainsäädännön valossa. Mähönen ja Villa nojaavat oman tulkintansa tästä erityisesti tilintarkastuslain (946/1994) 17.1 §:ään.¹² Lainkohdan mukaan osakeyhtiön tilintarkastus sisältää nimenomaan yhtiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen, eikä välitilinpäätöstä mainita.

Tulkinta mainitusta lainkohdasta on sinänsä melkoisen kirjaimellinen, ja voi olla, että tulkinta on käytännössä muodostunut tai muodostuu toisenlaiseksi. Väliosinko olisi tällöin ennako-osingon vaihtoehto ainakin yhtiöoikeudellisesti ja kirjanpidossa, mikä kieltämättä tuntuisi tarkoituksenmukaiselta.¹³

Ennako-osinko ja väliosinko verotuksessa

Ennako-osinko

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

KHO:n päätös 1999:6 ennako-osingosta noudattelee KILAn lausuntoja, ja KHO on päätenyt ratkaisussaan siihen, että osinkotulo tulee saajan verotuksessa jaksottaa jakajayhtiön tekemän ennako-osinkopäätöksen kanssa samalle verovuodelle. Kysymys on siis ennako-osinkotulon jaksottamisesta ja erityisesti elinkeinotulon verotuksesta annetun lain 19.1 §:n (EVL, 859/1981) tulkinnasta. KHO:n lähestymistapa yhtiöoikeuden, kirjanpidon ja verotuksen marssijärjestykseen on tässä tapauksessa ollut seuraava: kirjanpidossa ratkaistaan yhtiöoikeudellisesti hyväksyttävissä oleva ratkaisu ja verotuksessa seurataan kirjanpitoa.

Verotuksessa saaminen on yleensä katsottu veronalaiseksi tuloksi silloin, kun se on lopullinen ja reaalin.¹⁴ Tämän valossa ratkaisua voidaan pitää hieman yllättävänä, koska siinä jo ennako-osinkopäätökseen perustuva saaminen on ymmärretty lopulliseksi ja reaaliseksi, vaikka lopullista saamisoikeutta osinkoon ei ole vielä yhtiöoikeudellisesti syntynyt. Osingosta

¹¹ KILA 2000/1636 s. 4.

¹² Mähönen – Villa s. 304. Uuden tilintarkastuslain 11 §:n kielellinen muotoilu ei sisällöllisesti poikkea vanhasta laista. Ks. HE 194/2006 vp, s. 54.

¹³ Väliosingon kirjaaminen käytännössä vastannee tavallisen osingon kirjaamisessa omaksuttuja periaatteita.

¹⁴ Andersson – Ikkala s. 336–337.

on oikeastaan tässä vaiheessa olemassa vain suuri todennäköisyys mutta ei lopullista varmuutta. Yksi KHO:n jäsenistä jätti myös tällä perusteella eriävän lausunnon ratkaisuun.

KHO:n tulkintaa tukee osaltaan EVL 54 § (1094/1976, 859/1981), joka erityisesti jaksotuskysymyksissä välittää kirjanpidossa omaksuttuja ratkaisuja verotukseen, ja tapauksessa kirjanpidollisesti lopullinen ja reaalin saaminen hyväksyttiin sellaiseksi myös verotuksessa.¹⁵ Säännöstä perustelee tilintarkastuksen kautta verotuksen oikeellisuuden kontrollointi, mutta kirjanpito ilmentää myös verovelvollisen subjektiivista tarkoitusta, jolle käytännössä tulisi antaa itsenäistä merkitystä laintulkinta-argumenttina. Säännös kuitenkin erityisesti estää verovelvollista jakamasta verottamatonta tuloa omistajilleen.

Kirjanpidon ja verotuksen yhteys ei nykyoloissa ole itsestäänselvyys. Monet uudehkot verosäännökset toimivat toisella logiikalla. Luovutusvoittojen verovapautta koskevat säännökset EVL 6b §:ssä (717/2004) esim. antavat verovelvolliselle mahdollisuuden kerätä verottamattomia voittovaroja voitonjakotarkoitukseen. Myös kansainväliset tilinpäätösstandartit vaikeuttavat tämän yhteyden ylläpitoa lisäämällä käytettävissä olevien kirjanpitoratkaisujen kirjoa.

Yleisesti ottaen KHO:n ratkaisusta voidaan olla sitä mieltä, että siinä aika epäkypsä saaminen katsottiin veronalaiseksi tuloksi. Tästä seikasta on kuitenkin tässä turha keskustella sen enempiä. Lopputulos oli tämä ennako-osingon osalta, mutta KHO ei liene ratkaisullaan tarkoittanut luoda laajakantoisempia suuntaviivoja EVL 19.1 §:n tulkintaan tai muutoin verolain tulkintaan.

Verohallituksen tiedote

Verohallitus on 7.12.1999 antamassaan tiedotteessa¹⁶ esittänyt tarkentavia tulkintoja ennako-osingon verotuksesta. Tiedotteessa pääosin tarkennetaan KILAn luomia ennako-osinkoedellytyksiä, mutta siihen sisältyy myös muutamia näihin lausuntoihin sisällyttämättömiä tai lausunnoista poikkeavia kohtia. Tässä käsitellään erityisesti näitä kohtia.

Tiedotteessa on esitetty mielenkiintoinen näkemys päätulkintaongelmaan ennako-osingon jaksottamisesta. Sen mukaan ennako-osinkoa verotetaan saajan osalta KILAn lausunnon mukaisesti vain, kun lopullinen osingonjakopäätös vastaa täsmälleen ennako-osinkopäätöstä. Jos lopullinen osinko on ennako-osinkoa pienempi, ei ennako-osingon jakaminen ole ollenkaan sallittua, vaan osingon verotuksessa noudatetaan kokonaisuudessaan tavallisen osingon jaksotusperiaatteita. Lopullista osinkoa voidaan sen sijaan jakaa ennako-osinkoa suurempi määrä, mutta tällöin ennako-osingon ylittävää määrää verotetaan tavallisena osinkona ja osinko tulee saajalle verotettavaksi kahtena eri verovuotena.¹⁷

Verohallituksen näkemystä perustellee KHO:n verrattain rohkea tulkinta ennako-osinkosaamisen lopullisuudesta ja reaalisuudesta, kun kysymyksessä on lopullista osinkoa suurempi

¹⁵ Ks. Kari S. Tikka: Veron minimoinnista s. 42–43. Helsinki 1972. Tikan mukaan suuri osa elinkeinotulon verotusta koskevista säännöksistä on juuri jaksotusongelmaa koskevia normeja, ja sen vuoksi kirjanpitosidonnaisuudella voidaan ainakin tähän asti olettaa olleen merkitystä verolain tulkinnassa.

¹⁶ Verohallituksen yritysverotustiedote 15/1999.

¹⁷ Tiedote 15/1999 s. 2–3.

ennako-osinko. Voidaan ajatella, ettei ennako-osinko tällöin ole riittävän lopullinen ja reaalin tulouttavaksi verotuksessa. Näkemys pehmentää KHO:n tulkintaa, mutta sen omat perustelut ovat kyseenalaiset.

Ennako-osingon lopullisuutta ja reaalisuutta tulisi tarkastella nimenomaan lopullisen osingonjakopäätöksen eikä pelkästään ennako-osinkopäätöksen näkökulmasta. KILAn lausunnon mukaan ennako-osinko on realistinen silloin, kun päätös siitä voitaisiin tehdä OYL:n voitonjakorajoitusten puitteissa. Näitä rajoituksia ei voida suoraan soveltaa ennako-osinkopäätökseen, koska sen perusteena ei voi olla OYL 13:3 mukainen vahvistettu ja tilintarkastettu tilinpäätös.¹⁸ Verohallituksen kanta asettaa verovelvolliselle vaikean tehtävän arvioida ennalta tarkasti tilikauden tulos, ja on vaikea ymmärtää, miksi määrältään ennako-osinkopäätöksen mukaista osinkoa pienempää lopullista osinkoa ei voitaisi käsitellä ennako-osinkona. Verohallituksen kiristää tältä osin selkeästi ennako-osingon edellytyksiä verrattuna KILAn lausuntoihin perustuvaan KHO:n ratkaisuun. Tämä aiheuttaa ainakin teoreettisesti ajatellen lain-tulkitsijalle myös oikeuslähdeoppiin liittyvän ongelman.

Verohallituksen näkemys on tältä osin korkeintaan perusteltavissa vähemmistöosakkaiden osalta. Heillä on harvoin määräysvaltaa osingonjakoon, ja ennako-osinko voinee ainoastaan harvoin heidän kannaltaan olla riittävän lopullinen ja realistinen ennako-osinkona käsittelyä ajatellen. Kieltämättä tulkinta voi loukata vähemmistön suojaa.

Lopullisen osingon ollessa ennako-osinkoa suurempi, Verohallituksen näkemys on sen sijaan luonteva. Verovelvollisen kannalta ei normaalisti ole tarkoituksenmukaista väittää, että myös ennako-osingon ylittävää lopullista osinkoa tulisi käsitellä ennako-osinkona. Verovelvollinen mieltänee päinvastoin ylittävän osuuden tavalliseksi osingoksi, ja ennako-osingon tarve on yleensä otettu huomioon jo tätä koskevassa päätöksessä. Ennako-osinko osoittautuu myös tällöin lopullisen osingon näkökulmasta tarkasteltuna lopulliseksi ja reaaliseksi.

Verohallitus on myös katsonut tiedotteessaan, että ennako-osinkomenettelyä voidaan soveltaa konsernisuhteessa emoyhtiöön sen toimialasta riippumatta. Tällä on merkitystä, kun ennako-osinkoa tarkastellaan konserniavustuksen vaihtoehtona. Konserniavustuksen antaminen ei ole mahdollista esimerkiksi pankkikonserneissa, kun taas ko. toimiala ei estä ennako-osinkoa.¹⁹

Verohallituksen tiedote antaa ymmärtää, että jo yksittäisten KILAn luomien ennako-osinkoedellytyksien täyttymättä jääminen voisi vaikuttaa ennako-osingon verotukseen. Tällainen merkitys voitaisiin antaa yksittäisedellytyksenä esim. jo aikaisemmin mainitulle ennako-osinkosaamisen lopullisuudelle ja realistisuudelle, jos lopullinen osinko on ennako-osinkoa pienempi. Näin ei pitäisi olla, vaan edellytyksiä tulisi tarkastella kokonaisuutena. Monet ennako-osingon edellytyksistä ovat periaatetyyppisiä vaatimuksia tai ainakin hyvin suhteellisia vaatimuksia, jotka saavat lopullisen merkityksensä vasta konkreettisessa tulkintilanteessa. Hyviä esimerkkejä ovat juuri saamisen lopullisuus ja reaalisuus, varovaisuusperiaate tai johdonmukaisuus.

¹⁸ Ks. KILA 1998/1542 s. 3.

¹⁹ Tiedote 15/1999 s. 2.

Jos ennakko-osingon edellytykset eivät täyty, mutta yhtiöoikeutta on noudatettu, ainoana seuraamuksena verotuksessa voinee olla jaksotusratkaisun tekeminen tavallista osinkoa koskevien periaatteiden mukaisesti.²⁰ Saajan osalta tämä tarkoittaa, että osingon verotus siirtyy vuotta myöhemmäksi. Tällä ei kuitenkaan usein ole saajalle suurta merkitystä pelkästään veroaspekteja tarkasteltaessa osingon ollessa verovapaa.

Jos ennakko-osinko on puolestaan myös yhtiöoikeuden vastainen, tilannetta voidaan tarkastella verotuksessa kaiketi lähinnä peiteltyinä osingonjakona, mikä sekin voinee tulla kysymykseen ainoastaan poikkeustapauksissa. Oikeammalta tuntuisi tässäkin tapauksessa jaksotusratkaisun muuttuminen, jos mitään peiteltyinä osingonjakona verotettavaa erää ei emoyhtiölle todellisuudessa ole syntynyt.

Yhtiön matemaattista arvoa ja verotusarvoa laskettaessa ennakko-osinko rinnastetaan tavalliseen osinkoon.²¹ Veroilmoituksella osinko käsitellään normaalin osingon tapaan. Ennakko-osingon edellytykset, käsittäen erityisesti sitä koskevat pöytäkirjat, on syytä erikseen selvittää veroilmoituksen liitteinä. Vuosi-ilmoitus ennakko-osingosta tehdään siltä vuodelta, jolloin ennakko-osinkopäätös on tehty.²²

Erityiskysymyksiä

Ennakko-osinkoa ei voitane maksaa ennen lopullista osingonjakopäätöstä. Tämä voisi verotuksessa samoin kuin yhtiöoikeudessa johtaa tulkintaan, jossa ennakko-osinkoa käsiteltäisiin erillisenä tapahtumanaan. Verotuksessa vaihtoehtoina voisivat tällöin kysymykseen tulla lähinnä lainananto ja teoriassa myös peitelty osingonjako. Ennakko-osinkopäätös ei luo vielä sellaista lopullista osinko-oikeutta, johon maksaminen voitaisiin perustaa. Samasta syystä ennakko-osinkosaamiselle ei tarvinne maksaa korkoa.

Väliosinko

Ns. Arvelan työryhmä²³ suhtautuu muistiossaan väliosinkoon verotuksellisesti penseästi, vaikka välitilinpäätöksen laatiminen olisikin mahdollista kirjanpidollisesti ja siten myös yhtiöoikeudellisesti. Työryhmämuistiossa tosin todetaan nimenomaan, että välitilinpäätöksen laatimismahdollisuus on epäselvä. Penseän suhtautumistavan taustalla on työryhmän epäily siitä, että väliosingon avulla yhtiöt voisivat tietyissä tilanteissa jakaa verottamattomia varoja, mikä muistiossa eri uudistusehdotuksien yhteydessä muodostaa keskeisen huolenaiheen.²⁴ Verotus perustuu tilikauden päättävään tilinpäätökseen välitilinpäätöksestä riippumatta.

Jos väliosinkoa voidaan yleensä ottaen välitilinpäätöksen perusteella jakaa, nousee verotusongelma esille erityisesti harvainyhtiöissä. Harvainyhtiöissä omistajilla on yleensä mahdolli-

²⁰ Tiedote 15/1999 s. 2.

²¹ Vrt. Ranta-Lassila, Hannele: Tuloksen siirtäminen konsernissa osingonjaolla. Verotus 2000 s. 178–179.

²² Tiedote 15/1999 s. 2–4.

²³ Valtiovarainministeriön yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus 4/2006.

²⁴ Ks. TM 4/2006 s. 186.

suus vaikuttaa voitonjakoon. Näissä yhtiöissä tuloskehitys voi myös välitilinpäätöksen jälkeen oleellisesti heikentyä lopulliseen tilinpäätökseen verrattuna, ja tällöin omistajat voisivat saada edukseen voitonjaolla yhtiössä verottamattomia varoja. Tilintarkastukselle jäisi tällöin oleellinen rooli väliosingon kontrolloimisessa, koska juuri tilintarkastajien tulisi OYL 13:3:n mukaisesti pystyä arvioimaan yhtiön tuloskehitystä ja sitä, estävätkö välitilinpäätöksen jälkeen yhtiön taloudellisessa asemassa tapahtuneet oleelliset muutokset väliosingon. Maksukykyisyydestä OYL 13:2:ssa ei yksin riitä kontrolloimaan väliosingon jakamista, koska yhtiö voi hyvinkin säilyä maksukykyisenä osingonjaosta riippumatta. Tilintarkastus ei kuitenkaan vedenpitävästi voi estää vero-ongelmien syntymistä väliosinkoa jaettaessa.²⁵

Työryhmä ei nähnyt väliosinkoa koskevia säännöksiä vielä aiheellisiksi, koska tilanne on epäselvä myös kirjanpidossa ja yhtiöoikeudessa. Tämä ei kuitenkaan ehkäise vero-ongelmien syntymistä, jos yhtiöt kaikesta huolimatta jo nykyisessä tilanteessa jakavat väliosinkoa. On todennäköistä, että väliosinko arvioitaisiin tällöin tilikauden päättävän tilinpäätöksen valossa: jos päättävä tilinpäätös ei osoita riittävästi jakokelpoisia varoja, kysymys lienee säännöksien puuttuessa ainakin jakokelpoisten varojen ylittävältä osalta tietyissä tilanteissa lähinnä peitellystä osingonjaosta.²⁶

Työryhmämuistiossa tehdään kuitenkin myös esitys laittoman varojenjaon veroseuraamuksista. Esityksen mukaan laitton varojenjakko olisi yksityishenkilölle kokonaan veronalaista tuloa. Listatusta yhtiöstä jaettu määrä olisi pääomatuloa ja listaamattomasta yhtiöstä jaettu määrä ansiotuloa. Muistiossa ei ole tehty esitystä yhtiöosakkaan hyväksi tapahtuvan laittoman varojenjaon verottamiseksi. Jos nämä säännökset tulevat voimaan, sovellettaisiin niitä varmaankin ensisijaisesti laittomaan väliosinkoon. Laitonta verojenjakoa koskevat säännökset voisivat myös tietyissä tilanteissa koskea yhtiöoikeuden vastaista ennakko-osinkoa tai ehkä myös ennakko-osinkoa, jossa osinko on maksettu ennen lopullista päätöstä.²⁷

Työryhmämuistiossa ei oteta kantaa väliosingon käsittelyyn silloin, kun sen määrä ei ylitä tilikauden päättävässä tilinpäätöksessä olevia voitonjakokelpoisia varoja. Tällöin ei liene olemassa estettä väliosingon käsittelemiselle tavallisen osingon tapaan. Edellytyksenä on tietysti mahdollisuus laatia väliosingon perusteena oleva välitilinpäätös kirjanpidossa ja yhtiöoikeudessa. Väliosingon jakamista ei kuitenkaan näissäkään oloissa pitäisi harkita ennen veroseuraamusten varmistamista ensivaiheessa keskusverolautakunnan ennakkoratkaisulla.

Johtopäätökset

Sekä ennakko-osinkoon että väliosinkoon näyttää liittyvän verotuksellisia ongelmia. Ennakko-osingon osalta keskeinen ongelma on riski KILAn alun perin luomien ennakko-osinkoedellytyksien liian kirjaimellisesta ja kontekstista erkaantuvasta tulkinnasta. Tulkinnasta pitäisi pi-

²⁵ TM 4/2006 s. 186.

²⁶ TM 4/2006 s. 186.

²⁷ Ks. s. 434–436.

kemminkin keskittyä siihen, täyttyvätkö edellytykset kokonaisuutena, kun niitä tarkastellaan tietyssä yksittäistapauksessa. Tulkinnessa huomioon pitäisi tällöin ottaa myös kirjanpitoratkaisut.

Hyvä esimerkki on ennakko-osinkosaamisen lopullisuuden ja reaalisuuden tulkinta. Kriteeriä ei pitäisi eikä voi tarkastella jälkiviisaasti vain ennakko-osinkopäätöksen näkökulmasta, vaan ongelmaa pitäisi lähestyä lopullisen osingonjakopäätöksen näkökulmasta. Jos verovelvollinen on voinut olettaa, että ennakko-osinkona jaettu määrä voidaan vahvistaa lopulliseksi osingonjaoksi, tulisi lopullista osinkoa käsitellä ennakko-osinkona. Verovelvolliselta ei voida vaatia enempiä ennakko-osingon reaalisuuden ja lopullisuuden tulkinnassa, vaikka osinkoa ei lopulta voitaisikaan jakaa koko ennakko-osinkopäätöksessä ilmoitettua määrää. Verohallitus on tältä osin tiedotteessaan päätenyt toisenlaiseen lopputulokseen.

Ongelma on itse asiassa samantyyppinen myös väliosingon verotuksessa. Myös väliosingon jakajan on osattava arvioida, kuinka paljon voitonjakokelpoisia varoja tilikauden päättävään tilinpäätökseen tulee sisältymään. Tavallisen osingon verotusperiaatteiden mukaisesti ei todennäköisesti tulisi verottamaan väliosinkoa, jonka määrä ylittää päättävän tilikauden voitonjakokelpoiset varat. Toisaalta nykytilanteessa on epäselvää, hyväksytäänkö väliosinkoa miltään osin verotuksessa, vaikka väliosingon perusteena oleva välitilinpäätös voitaisiin kirjanpidollisesti ja yhtiöoikeudellisesti laatia. On myös epäselvää, miten väliosinkona jaettua erää käsitellään verotuksessa, jos sitä ei hyväksytä tällaiseksi osingoksi. Ennakko-osingon edellytykset ovat tähän verrattuna selkeämpiä ja näiden edellytyksien täyttymättä jääminen voinee korkeintaan johtaa erilaiseen jaksotusratkaisuun, jos yhtiöoikeudellisia muodollisuuksia on noudatettu. Muussakin tapauksessa mm. peitellyn osingonjaon verotusta voidaan pitää lähinnä teoreettisena vaihtoehtona.

Ennakko-osinko on myös väliosinkoon verrattuna edullinen sen vuoksi, ettei sen laatiminen edellytä tilinpäätöstä, mikä voidaan yrityksissä kokea ylimääräiseksi rasitteeksi. Toisaalta ennakko-osinkona voidaan jakaa vain tilikauden voittoa, kun taas väliosinko antaa mahdollisuuden jakaa myös aikaisempien tilikausien voittoa. Väliosinko olisi vastaavasti käytettävissä jaettaessa osinkoa henkilöosakkaille ja muille tahoille, joilla ei ole määräävää asemaa osinkoa jakavassa yhtiössä. Ennakko-osinko ei tältä osin ole yhtä joustava.

Näiden seikkojen valossa vaikuttaa siltä, että ennakko-osinkovaihtoehto tulee tietyissä tilanteissa säilymään väliosinkoa parempana vaihtoehtona konserniavustukselle. Näin tulee olemaan ainakin niin kauan kuin väliosingon verotus saadaan selvitettyä ennakkoratkaisuun tai lainsäädäntöteitse.

* * *

Anticipatory dividend or interim dividend?

A dividend is in some senses a problematic way to distribute profits from a subsidiary company to its parent company. A parent company must wait at least one year to receive the dividend after the subsidiary company has generated the corresponding income. The reason for this is

that dividend decisions are usually taken no earlier than in the general meeting of the following year. The problem is accentuated in corporate groups with several levels of subsidiary companies.

There are, however, alternatives to mitigate this problem, such as the anticipatory dividend and the interim dividend. An anticipatory dividend is a dividend that is distributed in the same year as the underlying profit is made, on the basis of the anticipated result for the financial period. An anticipatory dividend is therefore booked as income for the receiving company one year earlier than usual. An interim dividend is a dividend that is distributed in the middle of a financial period, on the basis of an interim financial statement.

Anticipatory dividend has been accepted in the taxation with certain conditions, which is confirmed by the Administrative Supreme Court Decision 1999:6. The National Board of Taxes has given additional interpretations on anticipatory dividend in its Bulletin 15/1999. The problem of anticipatory dividend is that it in practice can be given only in situations where a parent company owns the whole stock of its subsidiary company.

Many commentators considered that this problem would vanish with the entry into force of the new Companies Act (624/2006), which seemed to introduce provisions for interim dividends without restrictions regarding the ownership base of the subsidiary company. Later, however, it has become apparent that the legal status of the interim dividend is not as clear as could be wished. Even though the interim dividend would be possible under company law, it is not without doubt that an interim financial statement is allowed under accounting legislation. The taxation of interim dividends is certainly an unclear issue.

The article contains an analysis of the differences in the tax treatment of anticipatory dividends and interim dividends, as well as a general comparison of these two phenomena. The result of the analysis is that the anticipatory dividend, for the while, at least, remains a considerable alternative to the interim dividend. The main reason is the character of the anticipatory dividend as a proven instrument both in taxation and also in accounting and company law. The situation may well change in the future as the uncertainties of the interim dividend have been cleared up.

Lauri Soikkeli

LL.D., M. Sc. (Econ.), Docent; Tax Lawyer, Rettig Capital Oy Ab